

AKTÖR OCH STRUKTUR I SAMHÄLLSKUNSKAPS- UNDERVISNINGEN

EN STUDIE PÅ EN GYMNASIESKOLA

Charlotte Brimark

Eva Hasselträd

Tove Johnson

Ett FoU-projekt

Stockholm Stad, vt. 2015

Problembild

- Våra elever tenderar i analysen av samhällsfrågor att för snabbt komma med personliga värderingar.
- Eleverna på Globala gymnasiet är generellt intresserade av samhällsfrågor och politik.
- Våra elever betonar strukturella förklaringar i analysen av samhällsfrågor.
- Hur hjälpa dem att utveckla sin *analyserande förmåga*?

Bakgrund

- Kartläggning av hur eleverna uppfattade ordet “analysera”.
- Den första frågan gällde att analysera orsaker till en fabriksolycka i Bangladesh (en global fråga). Den andra, en fråga som låg närmare elevernas egen vardag, om varför ungdomar tar SMS-lån. Båda frågorna besvarade eleverna skriftligt.
- I analysen av sms-lån lyfte eleverna främst fram orsaker på aktörsnivå (främst ungdomarna själva). I analys av fabriksolyckan lyfte de fram orsaker på både aktörs- och strukturnivå, främst strukturnivå.
- Vi tyckte att vi kunde se att de elever som fick med förklaringar på *både aktörs- och strukturnivå*, kom längre i sin analys eftersom de fick med fler perspektiv och problemets komplexitet blev tydligare.

Malin Tväråna: Viktigt att lärare använder ett *ämnesspecifikt språkbruk* för att hjälpa elever att utveckla centrala förmågor.

Johan Sandahl (kollega), som har skrivit en doktorsavhandling där han jämför gymnasiets historie- och samhällsundervisning, betonar också språkbruket:

Historieämnet har en annan tradition av analysredskap (t ex struktur- aktör) än samhällskunskapen. Användandet av sådana begrepp skulle kunna berika samhällskunskapsämnet.

Vi bestämde oss, utifrån vad vi sett i elevernas analyssvar om fabriksolyckan och sms-lån och vad vi läst, för att genomföra en studie med begreppen *Aktör och Struktur* i centrum.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka om begreppen aktör och struktur kan vara användbara för att utveckla elevernas analyserande förmåga.

Med studien vill vi få en ökad förståelse kring hur eleverna använder begreppen aktör och struktur när de analyserar en samhällsfråga.

Vår frågeställning lyder:

Hur använder eleverna begreppen aktör och struktur i en analys av en samhällsfråga?

Metod

- Inom ramen för samhällskunskap 1, åk 1, samhällvetenskapsprogrammet.
- Vi organiserade undervisningen om ekonomi *utifrån begreppen aktör och struktur*. Det var således begreppen aktör och struktur som stod i centrum och som innehållet om ekonomi kom att kretsa kring.
- Vi planerade utifrån syftet ett lektionsupplägg där vi fokuserade på att presentera och använda begreppen aktör och struktur.

- **Definition av aktör och struktur:**

Aktörer

Identifierbara (specifika) individer eller grupper av individer som har möjlighet och makt (eller möjlighet till makt) att handla i specifika situationer. Dessa verkar alltid i strukturer. Aktörer kan vara: personer (exempelvis politiker, medborgare, kändisar), organiserade sociala aktörer (exempelvis fack, partier, företag, NGO:s) eller oorganiserade sociala aktörer (exempelvis “män”, “kvinnor”, “ungdomar”, “medelklass”).

Strukturer

Mönster av handlingar (beteendestrukturer) och idéer (idéstrukturer) med tillhörande resurser. Strukturer kan vara hårda (“det synliga”- lagar, regler, infrastruktur) eller mjuka (“det osynliga”- normer, kultur). Strukturer kan vara möjliggörande eller hindrande för aktörer.

- Examinande delen var ett skriftligt prov där eleverna skulle analysera orsaker och åtgärder till ungdomsarbetslöshet utifrån en artikel, och där eleverna uppmanades att använda begreppen aktör och struktur i sin analys.
- Provsvaren analyserade vi för att upptäcka vilka kvalitativa skillnader vi fann i elevsvaren.

Resultat

- Eleverna analyserar genomgående med hjälp av både aktör och struktur.
- Eleverna ser samband mellan aktör och struktur.
- En del elever ser strukturen som mer fast och tvingande för aktören.
- Andra ser strukturen som mer föränderlig, möjlig för aktören att påverka.

Exempel på svar som ser strukturen som mer fast och tvingande för aktören

“I dagens samhälle, finns det dessutom många fördomar kring att ungdomar är lata, omotiverade, socialt inkompetenta etc. Det har skapat en struktur kring hur ungdomar förväntas bete sig som gör att företag ofta avstår från att anställa dem.

Viktigt att komma ihåg är dock att ungdomar bär ett ytterst litet ansvar för denna struktur. Det finns ingen ungdom som är född till att vara lat, omotiverad, opålitlig, den bilden har skapats i samhällsstrukturer och miljöer som vuxna har skapat.”

Exempel på svar som ser strukturen som mer föränderlig, möjlig för aktören att påverka

- *“Företag har i och med den teknologiska utvecklingen, kunnat flytta sin produktion till lågkostnadsländer, så att dom tjänar mer.....Men jag sätter denna orsak på aktörsnivå eftersom det inte direkt ses som en norm att alla företagen använder sig av just den tekniken som gör att man behöver mindre arbetskraft och det är fortfarande bara ett sätt för företagen att tjäna mer pengar”*
- *“Det finns exempel på skolor som ger konstanta men små examinationer, vilket betyder att elever är tvungna att ha en stor självdisciplin, och de övas i att konstant behöva jobba, vilket är en bra förberedelse inför arbetslivet.det skulle kunna vara upp till enskilda skolor att följa detta system”*

Våra ungdomar brukar annars ofta se strukturella orsaker till samhällsproblem. Hur kan vi förstå att de i sina provsvar gör det vi velat uppnå, använder *både aktör och struktur* i sin analys?

- Den **artikel** som låg till grund för analysen, lyfter fram förklaringar på både aktörs- och strukturnivå (artikeln använder dock inte begreppen).
- I **provfrågan** uppmanas eleverna att analysera med hjälp av begreppen aktör och struktur.
- I den **undervisning** som föregick provet, hade vi introducerat och organiserat undervisningen utifrån begreppen aktör och struktur.

Centralt att vi ger språkliga tanke- och analysredskap

Begreppen aktör och struktur verkar hjälpa eleverna att få syn på olika perspektiv och därmed göra en mer nyanserad, komplex analys.

Kan minska risken för att elevernas värderingar kommer in i ett tidigt skede i analysen. En uppmaning att använda *både* aktör och struktur, kan motverka ett renodlat aktör- *eller* strukturperspektiv.

Viktigt att tillåta oss att utgå från begreppen i vår undervisning, och inte bara utgå från det centrala innehållet, samt att detta testas i examinationen.

Bland de elever som ser strukturen som föränderlig, möjlig för aktören att påverka, kan vi se att aktörer ges olika möjlighet att påverka strukturen

- Eleverna ger aktörer som företag, föräldrar och skola möjlighet att påverka strukturer.
- Eleverna lyfter sällan fram påverkansmöjligheter för ungdomarna själva, de blir aktörer med små möjligheter att påverka strukturer.

Många av våra ungdomar visar att de själva har en möjlighet att agera som aktörer.

Hur kan vi förstå att de i sina provsvar ger ungdomar en mer passiv roll, utan möjlighet att agera?

- Vilken betydelse har det att det antagligen inte är främst ungdomarna på Globala som riskerar att bli arbetslösa (eller ta sms-lån)?
- Ges ungdomar ur marginaliserade grupper ett mindre handlingsutrymme av våra elever?
- Hur kan vi i vår undervisning ge en mer nyanserad bild av handlingsutrymmet för t ex ungdomar ur arbetarklass och etniska minoriteter?